

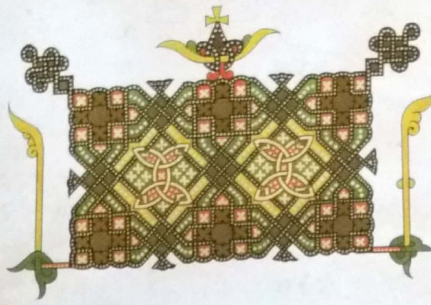
ЦАР ДҶШАН
СИЛНИ

ЦАР ДУШАН СИҶИИ

Э.Н.
НАҶИМОВА
РАМА

ПРЕДГОВОР

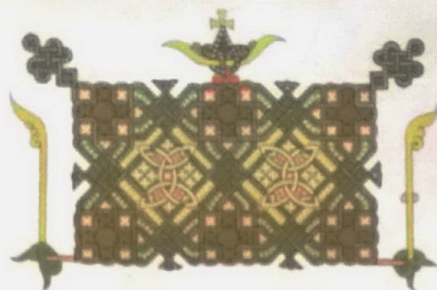
2

Свакако највећи домет власти Немањића остварио се под царем Душаном. Можда он није био најбитнији српски владар из лозе Немањића (вероватније је да је то краљ Милутин), можда он у себи није имао мудрост једног Стефана Немање, стрпљење и трагику свога оца Стефана Дечанског или сналажљивост Стефана Првовенчаног. Далеко је и од светости свога сина Уроша. Ипак, у себи је имао доста свега од тога, а добио је и моћну државу коју је наследио од својих претходника. То је умео до краја да искористи, можда чак и сувише. Или је можда сувише кратко живео?

Када се говори о цару Душану увек се на прво место ставља његова царска круна и бескрајна (добрим делом и непотребна) освајања. Но, његов највећи домет јесте уздизање Српске Православне цркве у ранг Патријаршије и чувени *“Душанов Законик”*. То су једине ствари које су преживеле тај сјајни период. Освајања су пропала, његова задужбина манастир Светих Архангела срушен, али Патријаршија је ту, Законик је најлепши споменик српског средњовековног законодавства. То су ствари на којима поколења треба да су му захвална. И зато је он велики.

У свакоме погледу ради се о једном од владара европског калибра, са њим су морали и те како да рачунају европски дворови. Србија није више била тек нека државица негде на Балкану, цар Душан ју је чврсто поставио (али не и увео) на европску сцену. Водио је спољну политику у широким потезима. Није се плашио да себи стави царску круну на главу, да у Србији створи Патријаршију, да чак посегне за Цариградом. Схватио је шта значе ти рани доласци Турака, упозорио је Европу, али је био сувише моћан да би га послушали. Европа се више плашила њега и његових амбиција, него Турака.

Имао је много тога и оставио је још више, али је пропустио (или није стигао) да створи онај кохезиони елеменат који ће тако велико Царство да одржи и након његове смрти. Могуће да је мислио да би византијска царска круна покрила све те разнородне елементе у Царству. Било би интересантно размишљати о томе куда би отишла Србија да је он заиста успео да освоји Цариград и постане Византијски цар. У коме би смеру тада ишла српска историја? И иначе јако наклоњен универзалистичким елементима, да ли би заборавио Србију? Како би се у том универзалном царству “снашла” Србија? Где би ту био национални елеменат, којем

цар Душан и није био толико битан? Да ли уопште треба жалити што није успео у својим идејама? Помало тајанствена и нагла смрт цара Душана може да постави разна питања. Сметао је свима, Византији највише јер се усмерио ка Цариграду. Угарска се плашила да се не окрене на њу, са папом се љуто замерио, није га волела много ни домаћа властела јер су се многи сматрали ускраћеним са титулама, поседима, утицајима.

Ова књига није покушавала да одговори на таква, потпуно спекулативна питања. Она су интересантна и заводљива, али одводе изван историје и улазе у нешто што може, а не мора бити. А ипак, могу да буду изванредно узбудљиво штиво за онога ко покуша да се у то упусти. Но, то је далеко од мене.

Овде је приказан историјат владавине цара Душана, а на површину су извучена и неке интересантне ствари, скоро мистерије, тек толико да се схвати колико је то време било пуно разних догађаја. И иначе ја мислим да је доба Немањића оно најлепше што има историја Србије. Један низ сјајних владара имао је природни врхунац у цару Душану, а једно природно умирање у трагичном и дивном (светачком) лику цара Уроша.

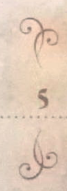
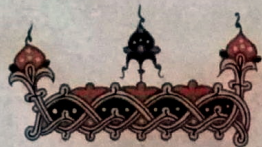
Тих година није само цар Душан центар, у његово време ствара се велики низ изванредно узбудљивих споредних ликова који ће да усмеравају историју Србије и након Душанове смрти. Ту су славити Никола Алтомановић, господски деспот Оливер, узвишена и несрећна породица Бранковића, властољубиви, сналажљиви, витешки Лазаревићи. Има барем још десет таквих српских племићких породица. Све су оне створиле своје темеље у време цара Душана, а онда након његове смрти доживеле свој врхунац и пад. Због тога епоха цара Душана није само прича о њему, ту има више паралелних прича које имају свој извор баш у његовој владавини.

Некада размишљам само колико ту има материјала за разне романе, ТВ серијале, филмове, итд., а од тога код нас нема ништа. Тек ту и тамо понеким романом (обавезно слаб). И двор цара Душана, као и сви дворови у Европи, био је пун разних догађаја. Било је и ту сплетака, уздизања, падова, сјајних турнира, дворских забава, песника, али и ратова.

САДРЖАЈ

Први део-династија Немањића	7
Велики жупан Стефан Немања – Свети Симеон Мироточиви.	8
Краљ Стефан Првовенчани – Свети Симон	16
Краљ Стефан Радослав	26
Краљ Стефан Владислав I	31
Краљ Стефан Урош I велики	36
Краљ Стефан Драгутин.	42
Краљ Стефан Урош II Милутин	47
Краљ Стефан Урош III (Дечански).	54
Византијски цар Андроник II Палеолог (1282-1328)	64
Повратак Стефана (Дечанског) у Србију.	74
Свети Сава као писац правних прописа	86
Друштвена структура у немањићкој Србији	93
Други део-Душанова младост	99
Душанов боравак у Цариграду	100
Последње Милутинове Године	109
Сукоби након Милутинове смрти	115
Дворови Немањића	123
Владавина краља Стефана Уроша III Дечанског	132
Битка код Велбужда	141
Оружје и ратовање	154
Душанова побуна.	163
Краљица Теодора	173
Трећи део-Краљ Душан	179
Краљ Душан	180
Вршење државне власти код Немањића.	194
Савез са Кантакузеном	200
Војска	208
Велика освајања и крунисање за цара	219
Крунисање Немањића	229
Орхан Гази (1326-1362)	237
Дворски живот код Немањића	249

ЧЕТВРТИ ДЕО-ЦАР ДУШАН	263
ДУШАНОВА ВЛАСТЕЛА	264
СВЕТА ГОРА	289
ОСНИВАЊЕ СРПСКОГ ХИЛАНДАРА	303
ЦАР ДУШАН НА СВЕТОЈ ГОРИ	314
ЗАКОНИК ЦАРА ДУШАНА	322
ЦАР ДУШАН У ДУБРОВНИКУ	333
НОВИ СУКОБИ СА КАНТАКУЗЕНОМ	340
НЕУСПЕЛИ ПРЕГОВОРИ СА ПАПОМ	348
СМРТ ЦАРА ДУШАНА И ПОСЛЕДИЦЕ	355
ПЕТИ ДЕО-РАСПАД ЦАРСТВА	361
МАНАСТИР СВЕТИХ АРХАНГЕЛА	362
СУКОБИ ОКО ПРЕСТОЛА	372
ОБДАСНИ ГОСПОДАРИ	383
ШТА ЈЕ БИЛО СА ЦАРИЦИМ ЈЕЛЕНОМ	392
НЕМАЊИЋИ У КЊИЖЕВНОСТИ СВОГА ВРЕМЕНА	396
ДУШАНОВ ЗАКОНИК	407
ДУШАНОВ ЗАКОНИК-НА САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	503

ПРВИ ДЕО
ДИНАСТИЈА НЕМАЊИЋА

ВЕЛИКИ ЖУПАН СТЕФАН НЕМАЊА СВЕТИ СИМЕОН МИРОТВОРНИ

Свети Симеон (Стефан Немања), Бојородица Љевишка у Призрену.

На самом почетку 12. века (претпоставља се 1114. године) у месту Рибница код Подгорице рођен је, од оца Завиде, (Стефан) Немања. Осим Немање Завида је имао још синове: Тихомира (најстарији), Страцимира и Мирослава. Како је Зета у то време била искључиво католичка земља те у њој скоро и да није било православног свештенства, тако да је Немању крстио католички свештеник: „А

како су у земљи њој и латински јереји, што се по вољи божјој удостоји да у храму њом прими и латинско крштење” (Стефан Првовенчани).

О Немањиној младости се не зна скоро ништа, тако да се не зна чак ни тачно време када се Завида (са целом породицом) вратио у Рашку, а биограф само напомиње да је Немања примио крштење од православног свештеника одмах по повратку у Рашку: „А кад се вратио

Србија у време Стефана Немање.

ошлаци његови у сивојој мести, ошлаци се удостиоји да
 ирими друго кршћење из руку светишисља и архие-
 реја усред српске земље, у храму светиш и свеславних
 и врховних апостола Петра и Павла." (Стефан
 Првовенчани).

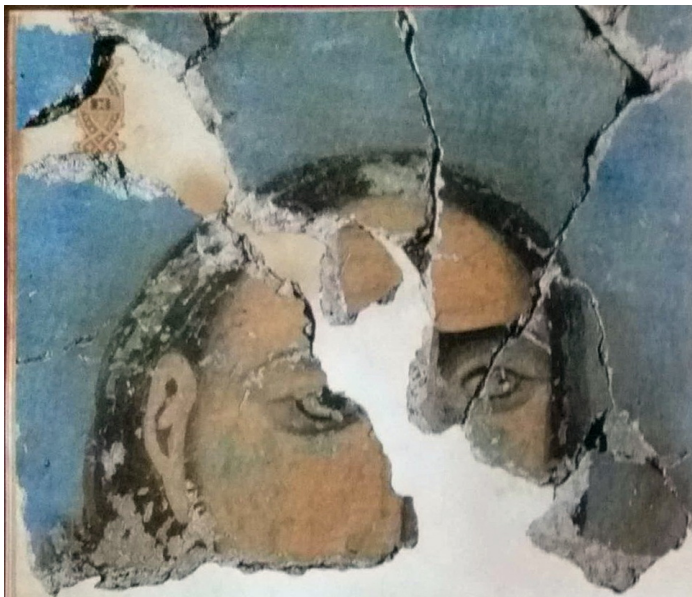
По већ устаљеном обичају који је владао
 у Србији, Немања се достигавши одређено
 доба старости оженио: „Када је досиео до
 младостикоја реда, сјединише га ка законитиом
 браку..." (Доментијан), са неком властелинком
 Аном и добио део српских земаља на управу.
 На свом делу територије он је владао сасвим
 независно од остале браће што је код њих
 могло да изазове само незадовољство. Ипак,
 односи су били колико - толико трпељиви, али
 након сусрета Немање са Византијским царем
 Манојлом Комненом негде између 1158. и 1161.
 године, све се мења. Византијски цар је у то
 доба боравио у Нишу и тамо позвао Немању
 да би га на крају обдарио се једном облашћу
 званом Дубочица: „И, задивив се мудрости
 овога јуноше, одликова га царским достојан-
 ством и различним даровима. И, одвојив му од
 своје земље, даде му звану Дубочицу" (Стефан
 Првовенчани).

По свему судећи Немања је постао царев
 вазал, што је у њему пробудило наде да би
 он могао постати, наравно уз царску помоћ,
 Рашки жупан. Међутим, те су се наде изјало-
 виле јер негде око 1166. године на жупанском
 престолу седи Немањин најстарији брат Тихо-
 мир. Недуго потом (1167–1168) незадовољни
 Немања покрене побуну против брата, али још
 увек слаб он у овом сукобу бива поражен и од

Ушврђење Стари Рас код Новог Пазара.

Кнез Вукан. фрагменти фреске из Сјуденице (западна кула),
исликано око 1208. године.

стране браће ухваћен, а онда бачен у неку тамницу: „Ухвайиши га и свезаше га, и положише му на руке и ноге чезне окове, и са њима његове изабране слује“ (Доментијан).

10

Уз нечију помоћ, могуће Угарску, Немања успе да побегне из тамнице и заузима жупанску власт у Рашкој, док му брат Тихомир, са осталом браћом Мирославом и Страцимиром, побегне код Византијског цара. Недуго потом браћа уз војску коју добијају од цара креху на Рашку: „А они зломислени разасуши, један део њихов сабравши се у царствију њрчке земље, надајући се добити помоћ од њрчког цара, журили су се да закољу светиога и да разоре његову светицу усјомену“ (Доментијан). Но, код места Пантина (1168) доживе страشان пораз, а Тихомир се при повлачењу удави у реци Ситници. Сада више није било никога ко би могао Немањи да оспори власт великог жупана.

Од те године (1168) сва Немањина активност је ишла у правцу да се уједини што већи број српских земаља, тако да је било доста ратова које је водио. Са Византијом је било највише сукоба будући да су сви Немањини планови били везани за освајање баш оних земаља које су они држали, међутим успеси су били тек половицини. У једном моменту Немања је морао чак да се Византијском цару Манојлу преда на милост и немилост, међутим до краја се испоставило да је то био користан потез будући да

га је цар оставио на жупанском престоу па је он тиме успео да сачува себи престо, а државу од разарања.

Све до 1180. године, поучен овим искуством, Немања није ударао на Византију, али када је цар Манојло умро (1180), па све до 1190. године он користи сваку ситуацију не би ли повећао рашке територије. У том времену имао је савезе са Угарима (1183), Бугарима (1185) и коначно Немачким царем Фридрихом Барбаросом онда када је овај водио своју војску преко Византијске територије у II крсташки рат (1189). Тиме је Рашка веома проширена! „И обнови своју дедину, и боље ујврди божјом помоћу и својом мудрошћу, даном му од Бога, и подиже њројалу своју дедовину, и задоби од морске земље Зеиу, с њрадовима, а од Арбанаса Пилои, а од њрчке земље Лаб с Лиљаном, Дубочицу, Реке, Зајрлаиу, Левче, Белицу, Лејеницу“ (Хиландарска повеља Стефана Првовенчаног).

Но, ни Византија се није мирила са постојећим стањем ствари тако да је успела да сакупи довољно снаге и да током 1191. године крене на Рашку. Немања је прихватио битку, али код Мораве извежбанији Византинци на крају однесу победу. Иако победници Грци нису могли победу да искористе до краја и стога почну преговарати са Немањом. На крају је склопљен мир по којем су неке тери-

Монахиња Анастасија (свешовно Ана, сујруја великог жупана Стефана Немање).

Сйева Тодоровић - Улазак Симеона Немање у манастир.

торије морале бити враћене Византији, али с друге стране сва остала освајања су призната. Управо ови преговори су значили да Византија после толико година коначно прихвата независност Србије, а да би се то још јаче утврдило уговорена је женидба синовике Византијског цара, Исака II Анђела, која се звала Јевдокија (ћерка царевог брата Алексија) и Немањиног средњег сина Стефана.

На неки начин Немања је тиме што је оженио Стефана за Византијску принцезу, себи одредио наследника чиме је прекршио Рашко правило да жупански престо наслеђује најстарији син. То је касније изазвало велико незадовољство његовог најстаријег сина Вукана који је у то доба владао Зетом и Требињем.

Није прошло много од свих ових догађаја и током 1196. године Немања се повлачи са престола и замонаши се под именом Симеон, а његова жена Ана такође се замонаши под именом Анастасија:

„И би му наречено име јосиодин Симеон, месеца марта 25, на Свето Благовештјење јодине 6703. (1195). У исти дан и бојодана му жена, која је била јосиођа свој српској земљи, Ана, и она

јрими овај свети образ, и би јој наречено име јосиођа Анастасија” (Свети Сава).

У прво време је боравио у манастиру Студеница, а онда је отишао у Свету Гору (1197), а по свему судећи утицај његовог најмлађег сина Растка (Свети Сава) који је већ дуже време боравио у Светој Гори, био је одлучујући да начини овај потез: *„И брзо идући с Горе оне сиђе на раван, наиме у Светој Гору, иде и чу да се живи миран и сјокојан живиој на ливади јој, и да се јравоверје добро укоренило и светило сјаји, и неко дрво дивно сјоји, а јране су му освећени и бојобојажљиви и христјољубиви црнорисци, и сав освећени црквени клер; а сред њих свих као слајкојласна јишица, Сава монах, мила уишеха христјољубивом сјарцу; чистио, јак, лишће и јрехрасни цвешови - јророчанске јройоведи, јо јесј часних јеванђеља учења и ајосјолска јредања и зајовесји светих ошца, а мноштво јлодова јо је уздање у веру” (Хиландарска повеља Стефана Првовенчаног).*

У прво време по доласку у Свету Гору живео је са сином Светим Савом у манастиру Ватопеду, све док није завршен манастир Хиландар који је он (Симеон) и основао: *„Јер изиђе из ошчасјива своја на ону светој ливаду,*

7

11

9

ЦАР ДҶШАН
СИЛНИ

